

Különfélék.

Életrajzi adat Gyarmathi Sámuelről.

Idősb Fogarasi Mihály küküllő-megyei ref. esperes, vámos-gátfalvi és potsfalvi pap, (a ki szül. 1770-ben, megh. 1830-ban) a saját életről önéletrajzot írt, melyet Vályi Elek ref. esperes úr szívességéből alkalmam volt olvasni. Ebben *Gyarmathi Sámuelről* a nyelvészről a következő kis jellemzés olvasható. Szóban forgott ugyanis, hogy id. és ifj. gr. Bethlen Pál Bethlen Eleket, az ifj. Pál fiát külföldre akarták küldeni s e végre embert kerestek. „Tartózkodott akkor ottan (t. i. Kolozsvárt), mond Fogarasi, egy Gyarmathi Sámuel nevű med. doktor, a kinek minden foglalatossága az volt, hogy az urakhoz járjon időtölteni; mert az orvoslás mesterségét ő sem szerette, s más sem kívánta őtet használni. Ez a Gyarmathi volt az, a ki Bécsbe a Mária Theresia fundatiójára ment előbb Erdélyből doctorságot tanulni, mint enyedi ref. deák, egy kath. Kovács nevű deákkal, a ki ma is M.-Vásárhelyt lakik. ¹⁾ Ez a Gyarmathi haza jövéen, lett Hunyad-vármegyei physicus s Déván lakván, minden ottan volt productiója abból állott, hogy a templom héj-ját letisztíttatta; azután lemondván hivataláról, az udvarokban szerteszéllal töltötte s tölti ma is idejét, furulyával s egy s más pepecslé-ekkel recreálja az uraságokat. Írt Magyar nyelvtanító Mestert is — Ez a többek közt egykor Kolozsvárt a generalis gr. Bethlen Pálhoz menvén, ottan előhozódik hogy a gr. a fiát, Eleket, ki akarja küldeni, nem tudja, kivel küldje, szeretné, ha egy olyan embert találna, mint a doctor. Gyarmati azonnal ajánlja magát, conventióra is mennek, két esztendőre ezer rfrtot igérvén kész pénzt, ezenkívül köntöst és minden költséget. Mikor az öreg gr. Bonyhán ezt megtudta, csak elhült beléje, s akarattya ellen volt; de azt mondotta, hogy a fia is már öreg ember, s a mit cselekedett, nem kívánja változtatni, ha nem szereti is.“

Igy történt, hogy Gyarmathi valóban elkisérte az ifjú grótot, Göttingába. Elindúltak 1795. decz. 15-dikén Kolozsvárról s egy esztendeig voltak ott. Az öreg gróf azonban nem bízván eléggé Gyarmatiban, Fogarasit is velök küldötte; de ez már Lipcsében elvált tőlök, majd Göttingában újból összekerültek. Itt Fogarasi papságra szánván magát,

¹⁾ 1823-ban t. i., mikor ezt az életrajzot Fogarasi írta.

1797. ápr. 7-dikéa háza indúlt. A úten Gyarmathi hásonlón könnyűvévű, mulató embernek mutatta magát. Ott vette el gr. Bethlen Elek Plato Wilhelminát feleségül, egy hannoverai őrnagy leányát, különben teljesen vagyontalan nőt.

Ferencki Z.

— Az „Emlékkönyv azerdélyi magyar színészet százéves jubileuma alkalmából“, melyet a rendező bizottság megbízásából *Hegyesy Vilmos* szerkesztett, nemrég hagyta el a sajtót, olyan díszes kiállításban, a mely ritkítja párját szigazán dicséretére válik szerkesztőnek, nyomdának (Ajtai K. Albert Magyar Polgár könyvnyomdája) s a remek illusztratio-kat készítő műintézetnek (a Divald Károlyénak). Az Emlékkönyvet ő felsége arczképe nyitja meg, róla szól az első cikk is (*Groisz Gusztáv*), a ki 23 év alatt 460,000 forintot áldozott a nemzeti kulturának e műintézetben való emelésére. Ezt követi *Ferencki Zoltán* jeles cikke „A kolozsvári színház története 1792—1821,“ *Katona József*, *Hunyady Margit*, *Szerémy Gizella* és *Kovács Gyula* képeivel. Majd a törvényezikk következik a kolozsvári színházról 1841—42 ből. Utána egy bájos képes-lap a jubileumi előadás női szereplőiből: gróf *Béldi Ákosnéval* élükön, két szép női csoportkép. A „Tegnap és Ma“ című cikkben *Hegyesy Vilmos* a színház történetét az utolsó évtizedekben vázolja — szépen, nagy vonásokban, a színház 1892-iki képével s az intendánsok (gr. *Bánffy György*, br. *Wesselényi Miklós*, gr. *Esterházy János*, *Korbuly Bogdán* és *Bölyny József*) arczképeivel. Majd „A száz éves jubileum prologja“ *Jókai Mórtól* (az író, *Maróthy Margit*, *K. Gerő Lina*, s a „Zrinyi esküje“ szebbnél-szebb arcz- és csoportképeivel). *Ferencki Zoltán* alkalmi színdarabját („Száz év előtt“) a benne szereplő színészek pompásan sikerült arczképei tarkítják. „Az ünnepély rendezése“ leírását a főrendezők (gr. *Bethlen Gábor*, gr. *Béldi Ákos*, *Albach Géza*, *Gyarmathy Miklós*, *Groisz G.*, *Ferencki Z.*, *Hóry Béla*, gr. *Bethlen Bálint*, *Hegyesy Vilmos*, az emléktábla, s *Zrinyi esküje* képei díszítik). „A jubileumi ünnepély“ leírását pedig „Zrinyi kirohanása“ hatásos képe teszi feledhetlenné mindazok előtt, a kik e tündérképekben gyönyörködhetnek s varázsolják azok elé, a kik nem láthatták. — Az *Emlékkönyve*, mely minden salon-asztalnak díszére válhat, minden kolozsvári könyvkereskedésben kapható 2 frt 50 krért. Melegen ajánlhatjuk mindenkinek, a ki magyar kulturának igaz barátja. A pompásan kiállított és sokba került és mégis olcsón kapható Emlékkönyv jövedelme a jubileum költségeinek fedezésére van szánva.

—ys.

— **Dr. Horváth Ödön** dékán-tanár az eperjesi jogakadémián a f. évben egymástal három jeles jogi értekezést írt és adott ki, melyek mindegyike actualis érdekű, de a mellett széleskörű tanulmány és éles ítélet eredménye. Az egyik „*Eszmé a vallásszabadságról*“ a mely az erről szóló törvényjavaslat alkalmából jelent meg eredetileg a *Jogi Szemlében* s most önállóan, a vallásszabadságot, mint az állampolgári jogok egyik leglényegesebbjét, védelmezi. A második „*A házasság fel-*

bonthatósága“ (különnyomat a „Jog“-ból) ennek az érdekes kérdésnek egész történetét felöleli főbb vonásaiban s ismertetvén e felől a különféle jogi theoriákat, arra a végeredményre jut, hogy csakis a házasság felbontása és a felszabadítás új házasságkötésre felel meg az emberi szabadság és erkö'csi rend követelményeinek. A harmadik „*A párviadal kérdéséhez*“ cz. szellemes értekezésében a társadalomtól s főkép annak a becsületről való józanabb felfogásától várja e társadalmi baj orvoslását, melyet sem törvényhozás, sem bírói ítéletek, de még oly szigorú rendelet sem volt képes kiírtani, mint a Mária Teréziáé volt 1752-ben, a mely nemcsak a párbajozó feleket, de még a segédeket is fejvesztéssel fenyegette. — Horváth Ödön emez értekezései egyaránt dicsérik írójuk széleskörű tudását, szorgalmát, s fenkölt gondolkodását. — *ys.*

— **Eliséé Reclus-t** a hírneves geographust a brüsszeli egyetem tanárává nevezték ki, s ő a kinevezést elfogadta. Mult octóber havában kezdé meg előadásait az összehasonlító földisméből. Reclus, ki utóbbi időben, híressé lett egyetemes földrajza (*Géographie Universelle*) utolsó kötetének kiadása végett dél-Amerikát beútaza, elhatározta, hogy művéhez egy sociologiai következtetésekéből álló kötetet is csatol, s ezzel megírja a földrajz tudományának bölcséletét. *F.*

— **A szt. pétervári egyetem** 1893/4-iki tanrendjéből megtudjuk, hogy van az egyetemnek 65 tanára, köztük 32 rendes és 15 rendkívüli és 18 nyugalmazot (emeritus). Ezeken kívül van 70 privat-docens, kik közül 24 a történelom-nyelvészeti facultason, 27 a matematikain, 13 a jogi és 6 a keleti nyelvészet facultásán működik. Hozzájuk járúl még 8 lector, 1 prosector és 26 conservator az egyetem természettudományi intézeteiben. Mindössze tehát az egyetem tanári kara 170 tagból áll, a tanulók száma 2000. *F.*

— **A francia és angol egyetemek költségvetése.** Franciaországban, mint tudjuk, teljes egyetem helyett egyes facultások vannak, melyeknek költségeit az állam fizeti. Ezek mindössze 11,038,064 frankba kerülnek, oly formán, hogy Párisban a facultásokra költenek 3 $\frac{1}{2}$ milliót, Lyonban 968 ezret, Bordeauxban 858 ezret, Montpellierben 766 ezret, Nancyban 787 ezret, Lilleben 738 ezret, Toulouse-Mortauban 706 ezret. Aix-Marseilleben 372 ezret, Algirben 434 ezret, Caenben 323 ezret, Dijonban 317 ezret, Rennben 313 ezret, Grenobleban 299 ezret, Poitiersben 290 ezret, Clermontban 183 ezret és Besançonban 169 ezret.

Angolországban Oxford és Cambridge egyetemei semmi államsegélyt nem húznak, hanem saját alapítványaikból élnek. Évi budgetjük 108,735 font sterling; ellenben az újabb egyetemi rangú felső iskolák, kivéve a londoni egyetemet, saját alapítványaik mellett államsegélyt is húznak, mely a következő:

Londoni egyetem évi költsége 15,463 font st.	15,463 font.
University-College (Aberystwith) évi költség 7000 font;	4,000 „

University-College (Bangor) évi költség 9,200 font; . . .	államsegély 4750 font
Mason-College (Birmingham) évi költség 10,754 font; . . .	1400 "
Queens-College (Belfast) évi költség 11,683 font; . . .	1746 "
<i>Skót egyetemek:</i>	
Aberdeen évi költség 29,934 font;	4297 "
St.-Andrews évi költség 5,686 font;	4785 "
Edinburg évi költség 42,217 font;	9626 "
Glasgow évi költség 25,223 font;	8673 "

Kitetszik e számokból, hogy Angolország felső iskoláira évenként 55,940 font sterlinget költ, mely összegből Angliára és Walesre esik 26,813 font, Skóciára 27,381 font és Irlandra 1746 font. F.

A Franklin Társulat legújabb kiadásai. A Gyulai Pál által szerkesztett „*Olcso könyvtár*”-ban legújabban egy egész sorozata jelent meg a válogatott külföldi és hazai irodalmi műveknek. Ez irodalmi újdonságok a következők: *Kis Zakar*; tündérmese; írta Hoffmann E. T. Amadé, ford. Csernátóni Gyula. (Ára füzve 30 kr.) 2. *Korkepék*; írta Kozma Andor. (20 kr.) 3. *Francia beszélek*; ford. Csiky Gergely. (30 kr.) 4. *A vasfejű*; történeti beszély a kalózáleletről, Aimard Gusztáv után ford. Csiky Gergely. (30 kr.) 5. *A szép Anikó*; elbeszélés; Marmontel után átdolgozta Kazinczy Ferencz, bevezetéssel Veszely Ödöntől. (20 kr.) 6. *Ruy Blas*; szomorújáték öt felvonásban; írta Hugo Viktor; francziából ford. ifj. Szász Béla. (40 kr.) 7. *Thaïs*; írta France Anatol; francziából fordította Sz. F. (50 kr.) 8. *A bülkirálynő*; vígjáték egy felvonásban; írta Berczik Árpád; második kiadás. (20 kr.) 9. *A Kapivár*; történeti vígjáték három felvonásban; írta Gabányi Árpád. (40 kr.) 10. *Az olasz irodalom rövid története*; írta Fenini Caesar; a negyedik olasz kiadásról ford. Zigány Árpád. (50 kr.) 11. *Toldi Miklós*; szomorú történet három szakaszokban; írta Dugonics András; második kiadás, bevezetéssel Heinrich Gusztávától. (60 kr.) 12. *Vigasztalások*; írta Lucius Annaeus Seneca; latinból fordította Lévay József. (30 kr.) 13. *A peterdi csata*; vígjáték három felvonásban; írta Berczik Árpád. (30 kr.) 14. *Az angol alkotmány fejlődése a legrégibb időktől fogva*; írta Freemann A. Edward; angolból ford. Kónyi József. (50 kr.) *Idyll a háború alatt*; írta Coppée Ferencz; francziából fordította Molnár Gyula. (20 kr.) 15. *A múzsa*; vígjáték egy felvonásban; írta legifj. Szász Károly. (20 kr.) 17. *Henrietta*; beszély; írta Coppée Ferencz; francziából fordította Molnár Gyula. (20 kr.) 18. *A fejedelem keresztleánya*; regény; írta Pálffy Albert; 2-ik kiadás. (1 frt.)